

عبدالعظیم یمینی

وظائف دشواری که بعهده بنیاد شاهنامه فردوسی

محول است

فعالیت عده‌ای از اساتید ادب فارسی در بنیاد شاهنامه فردوسی کاری بیش از تحقیق در یک اثر ادبی و موضوعی مهمتر از مقابله و تنقیح یک دیوان شعر فارسی است.

هدف تحقیق در باره هر یک از متون شعر فارسی در درجه اول تهیه یک متن نسبتاً کامل و بی‌عیب است و گاهی تهیه چنین متنی از اثر مورد نظر نقطه پایان کار خواهد بود و با بدست آمدن آن معمولاً کوشش تازه در راه بهتر شناختن همان اثر - جز در موارد نادر - کوششی زائد و بی‌حاصل تلقی میشود البته این نظر در مورد آثار ستارگان بزرگ آسمان ادب فارسی صحیح و صادق نیست زیرا تحقیق در کیفیت و نحوه نفوذ اندیشه و آثار آنان در افکار گویندگان قرون بعد کار جالب و پرثمری است که برسم صریح مسیر اندیشه مستقل آنان منجر میشود و در عین حال به غنای بیشتر فرهنگ ملی ما کمک میکند و بنابراین باید اینکار نیز مورد توجه قرار گیرد.

با وجودیکه کار تحقیق در بسیاری از متون ادبی در همین دو مرحله بیابان میرسد ولی اکتفا و اتکاء مطلق بر این دو اصل بعنوان هدف نهائی تحقیق در کلیه متون اشتباهی بزرگ خواهد بود توجه باصل اول - بطور قطع و برای

همه متون و توجه باصل دوم بااحتمال قوی و در اغلب متون ، معتبر و مسورد عنایت کامل کلیه محققان آثار ادب فارسی است و جمع این کار در مورد هر یک از متون بمنتزله اعلام پایان کار و کمال تحقیق در همان مورد است ، بعنوان مثال عرض میکنم اگرما بهمت و کوشش محققان دقیق يك نسخه کامل و بی نقص از دیوان حافظ تهیه کنیم مرحله اول را طی کرده ایم و اگر تأثیر شعر و اندیشه حافظ را در آثار گویندگان بعد از حافظ بررسی و حاصل این تلاش و کوشش را منتشر کنیم کار تحقیق را درباره حافظ پایان رسانیده و مرحله دوم را که برای حافظ شناسی مرحله نهائی است پیموده ایم البته ممکن است در هر یک از این دو مرحله ، تحقیق ما ناقص و با آنچه که کمال مطلوب است فاصله داشته باشد و یا با مرور زمان آنچه که امروز کامل بنظر میرسد ناقص جلوه کند و تحقیق تازه ای را ایجاب نماید ولی بهرحال تلاش تازه نیز که طبعاً با دقت بیشتر و وسایل تحقیق کامل تر بعمل خواهد آمد خارج از دو قلمرو مذکور نخواهد بود .

ولی در مورد شاهنامه فردوسی فقط رعایت این دو اصل کافی نیست و برای شناختن شاهنامه که اثری کاملاً استثنائی و منحصر بفرد در فرهنگ و ادب فارسی است باید بمسائل و ملاحظات دیگری نیز پرداخت که گاهی از نظر کیفیت کار بکلی مستقل از پژوهش های ادبی و از حیث نتایج مترتبه بااحتمال قریب به یقین اعجاب انگیز و افتخار آفرین می باشند .

پس مطالعه شاهنامه باید در چند مرحله انجام شود که اگر در دسته بندی موضوعات خیلی متساهل باشیم و بسیاری از مسائل را که باید مستقلاً بررسی کرد در هم ادغام کنیم باز حداقل این بررسی و مطالعه باید در سه مرحله صورت

گردد که عبارت خواهند بود از :

- ۱ - تحقیق در متن شاهنامه بمنظور تهیه يك نسخه تقریباً صحیح و بی نقص
- ۲ - تحقیق و ارزیابی سهم شاهنامه در حفظ و ضبط سنن و آداب و فرهنگ و تجلیات فکری قوم ایرانی از قدیم ترین ایام و انتقال این موارث ارزنده بفرهنگ ایران پس از اسلام و تأثیر آن در تکوین مبانی وحدت ملی و تقویت بنیان فرهنگ و ادبیات ملی ایران بعد از فردوسی .
- ۴ - تحقیق در مراحل تاریخی و مواضع جغرافیائی شاهنامه بمنظور بدست آوردن میراث فرهنگی و هنری ایران باستان .

بطوریکه ملاحظه میشود این سه مرحله از هم متمایز میباشند و از نظر شیوه کار و مسائل تحقیق شباهت و ارتباطی باهم ندارند و بهمین جهت بهیچوجه ضرورت ندارد کار و کوشش در هر سه مرحله بعهده يك گروه تحقیق واگذار و یا در يك جا متمرکز شود؛ خاصه اینکه عظمت و اهمیت کار بحدی است که يك گروه قطعاً قادر بانجام آن نخواهد بود .

تا جائیکه بنده اطلاع دارم آنچه تاکنون روی شاهنامه کار شده که آنهم بهیچوجه دقیق و اساسی نبوده مربوط بمرحله اول و اندکی نیز مربوط بمرحله دوم بوده و در مورد مرحله سوم تاکنون اصولاً کار جدی و جالب توجهی صورت نگرفته است این امر ممکن است علل و دلایل مختلف و متعدد داشته باشد ولی دو دلیل آن قابل توجه و تذکر است یکی اینکه این مراحل سه گانه بترتیب از سادگی و آسانی بسوی پیچیدگی و دشواری پیش میروند بدین معنی که کار در مرحله اول آسان تر از مرحله دوم و در مرحله دوم آسان تر از مرحله سوم است .

دیگر اینکه بنظر بنده تاکنون مرحله سوم جدی تلقی نشده و ما هرگز صمیمانه آماده نبوده ایم اشارات شاهنامه و منابعی را که این سخن سالا رامین و پرهیز کار در اختیار داشته جدی بگیریم در حالیکه شنیدیم و دیدیم که ملت های دیگر